

TEMA 6 - ÈTICA I FILOSOFIA MORAL

"A diferència d'altres éssers, vius o inanimats, els éssers humans podem inventar i triar en part la nostra forma de vida. Podem optar pel que ens sembla bo, és a dir, convenient per a nosaltres, enfront del que ens sembla dolent i inconvenient. I com podem inventar i triar, podem equivocar-nos, que és alguna cosa que als castors, les abelles i els tèrmits no els acostuma a passar. De manera que sembla prudent fixar-nos bé en el que fem i procurar adquirir un cert saber viure que ens permeti encertar. A aquest saber viure, o art de viure si es prefereix, és al que anomenem ètica."

Fernando SAVATER, *Ética para Amador*

1 INTRODUCCIÓ

Als temes anteriors hem analitzat quines eren les especificitats de l'ésser humà respecte la resta dels altres animals. D'entre totes aquestes especificitats destacàvem la capacitat lingüística, perquè sense ella la gran majoria de les nostres capacitats no s'haurien desenvolupat. Sense llenguatge no hi hauria raó (perquè és a través d'ell que s'expressa) ni tindríem la capacitat d'anar més enllà de la realitat i poder parlar del que no és, del que ens agradaria que fos o el que hauria de ser.

A diferència de la resta d'animals, que només viuen en l'entorn sense plantejar-se la racionalitat o no dels seus actes, la seva correcció o incorrecció moral, l'ésser humà és l'únic que té la capacitat de plantejar-se-la contínuament; com dirà el filòsof J.L.L. Aranguren (s. XX), l'ésser humà és *constitutivament* moral. També ho va expressar rotundament el filòsof que potser més ha aprofundit sobre la moral, Immanuel Kant (s. XVIII): la moral és un *faktum*, és a dir, un fet propi i inexorable de la realitat humana.

"L'ésser humà és «constitutivament moral». Amb això no vull dir que l'ésser humà no sigui incapaç d'actuar immoralment. Vull dir que la vida humana és, en essència, un projecte, quelcom no prèviament determinat ni definit totalment per quelcom o algú aliè al subjecte que viu. La vida és una constant «ocupació». La vida individual és un projecte que s'omple de continguts, els quals poden estar o no d'acord amb les normes morals, però és un projecte en tot cas. Cadascú dissenya la seva vida segons uns criteris més o menys ètics. Però el que no pot fer ningú és deixar de tenir projectes: seria com deixar de viure."

Victòria CAMPS, *Els valors de l'educació*

L'ètica o filosofia de la moral s'ocupa de reflexionar sobre aquestes qüestions. Els següents apartats en són una mostra.

2 FETS I VALORS

En filosofia diferenciem tradicionalment entre l'àmbit del que és, els **fets** (al qual fa referència la ciència), i l'àmbit del que *hauria de ser*, dels **valors** (al qual fa referència, entre d'altres, l'ètica). Tothom diferencia entre un fet (que una cosa passi) i la valoració que fem d'aquest fet (si ens sembla correcte o incorrecte). És un fet, per exemple, que hi ha persones que fan mal a d'altres; és una valoració, seguint l'exemple anterior, afirmar que això és incorrecte moralment, o que és "dolent".

En aquest sentit, en filosofia acostumem a diferenciar entre:

- **judicis de fet:** són afirmacions contrastables sobre la realitat. Un judici de fet seria, per exemple, "Certes fàbriques de calçat esportiu empenen mà d'obra infantil amb sous de 30 cèntims d'euro l'hora i jornades de 12 hores diàries"
- **judicis de valor:** són afirmacions valoratives sobre els fets de la realitat. Un judici de valor va més enllà de la descripció dels fets i els valora, els qualifica; en aquest cas seria: "És immoral i ataca la dignitat humana que certes fàbriques de calçat esportiu empenen mà d'obra infantil amb sous de 30 cèntims d'euro l'hora i jornades de 12 hores diàries". En aquest sentit, un dels tipus més representatius de judicis de valor són els judicis morals.

Cal tenir clar, doncs, que a diferència del que passa en la ciència, que s'expressa essencialment en judicis de fet, l'àmbit de moral i de l'ètica és el dels judicis de valor.

"Un fet és l'existència d'alguna situació determinada en el món. La descripció d'un fet és sempre, en principi, comprovable i per això diem que pot ser vertadera o falsa. Quan es parla de valors, però, sembla que s'abandona el món dels fets i que s'entra en un altre terreny en què s'afegeix una mena de plus imprecís a les descripcions. Fem una valoració [un judici de valor], per exemple, quan de la façana d'una casa pintada de color verd poma en diem que és molt lletja, de molt mal gust. «Verd poma» és un adjectiu descriptiu, mentre que «lleig» és un adjectiu valoratiu".

Josep Maria TRERRICABRAS, *Ètica i llibertat*

3 MORAL I ÈTICA

A diferència del que passa amb altres espècies animals, els éssers humans intenten orientar i dirigir la seva vida cap a allò que consideren una bona manera de viure. En aquest sentit, es pot dir que l'ésser humà contínuament decideix què ha de fer per convertir la seva vida en la millor possible. Aquest vessant és el que s'anomena vida *moral*, que és, com s'ha dit, un constitutiu estructural de la condició humana.

3.1 Diferència entre moral i moralitat

Dins la vida moral distingim les *creences* sobre quins comportaments són els correctes de les *accions* que fem. Les primeres constitueixen la **moral**, l'aspecte teòric, les segones la **moralitat**, l'aspecte pràctic. En aquest sentit, cal observar que la moral es presenta com un ideal de comportament i de vida, que no sempre és respectat per les persones que el defensen. Massa sovint podem observar, tant en els altres com en nosaltres, una dissonància entre la moral que defensem i la moralitat que mostrem amb els nostres actes. Podem pensar que no és correcte moralment copiar en un examen (màxima o norma moral), però tot i tenir aquesta creença, podem arribar a copiar-ne. Llavors es diu que hi ha una dissonància entre les nostres creences morals i la nostra moralitat.

3.2 Diferència entre moral i ètica

Una diferenciació que és fonamental i bàsica en filosofia és la que fem entre moral i ètica.

- Per **moral** s'entén un codi concret de comportament; la moral fa referència a allò que cal fer, allò que està bé o malament, que és correcte o incorrecte. Es pot dir que els elements principals de la vida moral són els ideals, els valors, els principis i les normes. Dir la veritat, respectar els altres són exemples de normes d'un codi moral.
- L'**ètica** és la reflexió filosòfica i crítica sobre el fet moral, no dona solucions a problemes concrets, sinó que tracta qüestions generals com, per exemple, si hi ha valors universals, què és una conducta subjecta a normes, quina és la naturalesa d'allò que considerem bo i just, com es pot justificar un sistema de creences morals, quina és l'especificat del llenguatge moral, etc..

3.3 Requisits del fet moral

El fet moral que observem en les nostres societats porta implícits alguns **requisits**. Sense acceptar aquests supòsits no té sentit parlar de moral:

- **Llibertat**: capacitat per a escollir diferents alternatives de conducta. És una condició necessària de la moral. Aquells que neguen radicalment la llibertat, els deterministes en sentit fort, tal com vam estudiar a l'apartat anterior, no accepten que es puguin valorar moralment els actes
- **Responsabilitat**: capacitat de preveure i assumir-ne les conseqüències dels nostres actes. Pressuposa coneixement de l'acció i absència de coacció. Sense

llibertat, tampoc no tindríem responsabilitat, ni es podria parlar tampoc de moral.

- **Valors:** capacitat d'avaluar i jutjar accions d'acord a un codi determinat de valors: "bondat", "justícia", "honestedat",

4 DIFERENTS POSICIONS ENTORN AL FET MORAL: UNIVERSALISME I RELATIVISME

Sovint es qüestiona si tot codi moral i totes les creences són igualment justificables. Sobre la qüestió de si els valors tenen validesa universal, és a dir, per a totes les persones i totes les èpoques, o només tenen validesa dintre del marc d'una cultura, podem diferenciar essencialment entre dues posicions: l'universalisme i el relativisme moral. Ara bé, tot i aquesta dualitat de concepcions, són molts els filòsofs que mantenen una posició que intenta compatibilitzar els principis de totes dues posicions, rebaixant alguna de les seves expectatives. Així, doncs, les principals actituds filosòfiques al respecte són les següents:

- **L'universalisme moral** afirma que l'ésser humà pot aspirar a establir determinats valors i principis morals com a bons universalment, és a dir, vàlids per a tot ésser humà i per a tota cultura. Per a l'universalisme moral les creences morals oposades sobre una mateixa qüestió no poden ser justificables o vertaderes alhora: hi ha normes morals que són vàlides per tots. Sòcrates, Plató, Sant Tomàs d'Aquino són els principals defensors de les teories universalistes.

Text: L'universalisme moral de Sant Tomàs d'Aquino

"La llei natural, quant als primers principis comuns, és la mateixa per a tots els homes, tant per la rectitud de la seva intel·ligència com pel coneixement d'aquesta intel·ligència."

Sant Tomàs d'AQUINO, *Summa teològica*

El principal retret que alguns filòsofs han fet a les posicions universalistes és que, ben mirat, no trobem cap exemple de codi moral que hagi estat acceptat per totes les cultures i tots els humans. Més aviat ens trobem amb el contrari: les diferents cultures tenen visions diferents de l'adulteri, la pena de mort, etc. D'altra banda, alguns crítics han fet veure que els filòsofs que apel·len al fet que la raó humana és única i que, per tant, els valors morals han de ser únics, tampoc no s'han posat d'acord sobre quins valors són els únics vàlids per a tots. Molt sovint, també s'ha criticat que l'universalisme acaba defensant l'etnocentrisme, és a dir, vol imposar els valors propis com a bons pels altres.

Text: Una crítica a l'universalisme moral

"Les nocions de bé i mal han canviat tant d'un poble a altre, d'una època a una altra, que sovint han arribat fins i tot a contradir-se. Rebutgem, per tant, tota imposició de qualsevol dogmàtica moral com a llei eterna, definitiva i, per tant, immutable, per molt que se'ns exhibeixi el pretext que el món moral té els seus principis permanents, situats per damunt de la història i de les diferències entre pobles."

Friedrich ENGELS

- **El relativisme moral** afirma que no hi ha valors morals que puguin ser acceptats universalment, és a dir, per a totes les persones, cultures o èpoques. Segons el relativisme moral les normes i principis morals són relatius, depenen de les circumstàncies, la cultura, el moment social, etc. En aquest sentit es podria dir que per al relativisme moral creences morals oposades poden ser igualment justificables o vertaderes, depenent de la cultura o el moment en què ens trobem. Els sofistes i els escèptics, són els principals defensors del relativisme moral, i, en cert sentit, com a crítics radicals de l'universalisme moral, Marx, Nietzsche i Freud.

Text: El relativisme moral dels sofistes

"Protàgores deia que l'ésser humà és la mesura de totes les coses, que és com dir que allò que opina cadascú és la pura veritat. Doncs, si és així, resulta que la mateixa cosa és i no és, i es dolenta i bona alhora i així i tot allò que es diu en els judicis contradictoris, perquè sovint a uns els sembla que una cosa determinada és bella i a uns altres que és lletja, i la mesura és allò que sembla a cadascú."

ARISTÒTIL, parlant dels sofistes a *Metafísica*

El principals retret que alguns filòsofs han fet al relativisme moral és que si és veritat que tots els valors són justificables en la mesura que els podem vincular a una cultura o ideologia, resulta, doncs, que tot és relatiu, tot està permès o tot s'hi val, de forma que no hi ha res sòlid sobre el que rebutjar diferents accions. D'aquesta manera, determinades pràctiques cruels arrelades en diferents cultures (l'esclavatge d'infants, l'ablació del clítoris, la discriminació de les dones, per exemple) han de ser tolerades i respectades com a acceptables moralment. El relativisme extrem no permet l'argumentació valorativa sobre fets morals.

Text: Una crítica actual al relativisme moral

"Tot relativista moral creu que la bondat, allò que és correcte i la justícia són relatius segons les creences de la gent. Per dir-ho d'una altra manera, tot relativista moral creu que els cristians, que Neró oferí als lleons, justificaven la seva fe i el seu martiri, però també que fou justificat que Neró els martiritzés. Els relativistes morals creuen que fou una gran tragèdia que tants civils innocents morissin als avions segrestats i a la destrucció del World Trade Center, però també creuen que els segrestadors foren guerrers justificats en emprendre la *jihad* segons les seves regles. La difusió del relativisme moral, i del seu malaurat patrocini polític per part dels centres d'educació superior americans i europeus ha portat una gran confusió al món occidental durant l'últim terç del segle XX. Mancats d'un compàs moral, d'entre altres eines filosòfiques necessàries per a examinar i entendre els sistemes de creença, a milions de persones se'ls fa difícil o impossible establir un context per als esdeveniments de l'actualitat, sense importar com siguin de terribles. I això afegeix paròdia a la tragèdia.

Vull fer-ho constar: jo no sóc un relativista moral. Crec que les persones haurien de tenir la llibertat de creure i adorar el seu propi déu, o déus, a la seva pròpia manera, tot i que aquesta llibertat mai no hauria de suposar la llibertat de fer mal o de matar altres persones que pensen d'una manera diferent. Toleró, per tant, les creences d'altres persones, mentre ells no siguin intolerants. Així simpatitzo amb els primers màrtirs cristians -que morien per la seva fe, però no per això intentaren matar ningú -i condemno Neró [...]. La meua condemna no té res a veure amb el cristianisme, el paganisme o l'islamisme: té a veure amb el prejudici premeditat que sempre augmenta el patiment al món i mai no el disminueix. Segons els meus principis, és per tant incorrecte. I això no és relativisme."

Lou MARINOFF, *Pregunta-ho a Plató*

- **A la recerca d'una ètica mínima.** A l'època contemporània s'està produint un intent de superació de la polèmica entre universalisme i relativisme. Avui dia resulta difícil no acceptar una de les tesis bàsiques del relativisme i del multiculturalisme: cada cultura ha forjat uns valors diferents que no tenen necessàriament validesa en altres cultures i, a trets generals, cap cultura pot imposar el seus valors sobre una altra cultura. Ara bé, una vegada reconegut cert relativisme dels valors, és freqüent que no ens resignem al *tot s'hi val* del relativisme extrem i pensem atenció en què, de fet, gran part dels valors morals, com ara no agredir els altres, respectar la veracitat, són compartits per les principals cultures. En aquest sentit s'ha proposat en la filosofia ètica contemporània, la recerca d'un conjunt de valors i de drets que, tot i respectar les diferències culturals, es pensa que no haurien de ser transgredits per cap cultura, perquè afecten al nucli bàsic de la dignitat humana. Aquests valors compartits, aquesta **ètica mínima**, s'expressa, per exemple, en la Declaració Universal dels Drets Humans. Es tracta d'un conjunt de valors (llibertat, igualtat d'oportunitats, protecció en front de la discriminació i la violència gratuïta, etc.) que aspiren a ser reconeguts com a vàlids interculturalment. Es tracta de valors molt bàsics i, per tant, no incideixen en certes peculiaritats culturals diverses, però en la mesura en que es presenten com a bàsics i inalienables, s'està ampliant progressivament la seva acceptació universal. Es tracta, per tant, d'una concepció que defuig tant de l'universalisme etnocentrista com del relativisme extrem.

Jürgen Habermas, Adela Cortina, Victòria Camps, en són alguns dels seus principals defensors.

Text: Necessitat de valors compartits universalment

"Des d'aquesta perspectiva és un fet que a les societats pluralistes s'ha arribat a una consciència moral compartida de valors com la llibertat, la tendència a la igualtat i la solidaritat, que es concreten en la defensa d'uns Drets Humans, no només polítics i civils (drets de primera generació), sinó també econòmics, socials i culturals (drets de segona generació) i, prosseguint la tasca, en drets ecològics i en el dret a la pau, que composen l'anomenada «tercera generació»".

Adela CORTINA, *Ètica aplicada i democràcia radical*

Text: Necessitat d'una ètica mínima pluricivilitzacional

«-Cada minut es gasta 1,8 milions de dòlars en armament.

-Cada hora moren 1.500 nens de fam o de malalties causades per la fam.

-Cada dia s'extingeix una espècie animal o vegetal.

-Cada setmana dels anys 80, exceptuant el temps de la II Guerra Mundial, han estat detinguts, torturats, assassinats, obligats a exiliar-se, o bé oprimits per règims repressius, més homes que en qualsevol altre època de la història.

-Cada mes el sistema econòmic mundial afegeix 75.000 milions de dòlars al deute del bilió i mig de dòlars que ja està pesant, intolerablement, damunt els pobles del Tercer Món.

-Cada any es destrueix per sempre una superfície de bosc tropical, equivalent a tres quartes parts del territori de Corea.

No són suficients aquestes xifres per a estalviar-nos una fonamentació sobre la necessitat d'un tarannà ètic global per a subsistir?»

Hans KÜNG, *Projecte d'una ètica mundial*

5 LA JUSTIFICACIÓ DE LA VALIDESA DE LES NORMES MORALS

La nostra vida es troba marcada per certes normes morals que assumim com a pròpies. Dir la veritat, no aprofitar-se dels altres, respectar les propietats d'altres persones, etc. són algunes d'aquestes normes morals.

Ara bé, la pregunta filosòfica per excel·lència és: per què una determinada norma, com ara, per exemple, no matar, és vàlida? Què és el que li atorga validesa? Quins factors s'han utilitzat al llarg de la història del pensament occidental per justificar la validesa de les normes morals que es consideren vigents?

Déu, la naturalesa, la raó, l'experiència, els sentiments, l'entorn social o parietal han estat alguns dels factors que els diferents filòsofs han considerat al llarg dels segles. Vegem en el següent quadre algunes de les principals teories ètiques sobre quin és el fonament de la validesa de les nostres normes morals:

DIFERENTS FACTORS JUSTIFICADORS DE LA VALIDESA DE LES NORMES MORALS		
FACTOR	ARGUMENTACIÓ	REPRESENTANTS
DÉU	Les normes morals obtenen la seva validesa, en última instància, del fet que Déu, que ha creat el món, és el seu fonament i ha expressat allò que és moralment correcte i incorrecte.	• Sant Agustí (s.IV-V) • St Tomàs d'Aquino (s.XIII) • Ockham (s.XIV)
LA NATURALESA HUMANA	Les normes morals expressen les exigències de la natura humana, de l'essència de la nostra constitució. És bo allò que s'avé amb la nostra naturalesa, incorrecte moralment allò que no s'avé amb ella.	• Estoïcisme (Època antiga)
LA RAÓ	Les normes morals són argumentables per la raó. És la raó humana, autònoma i independent, la que fonamenta les normes, la que ens diu el que està bé o malament, sense necessitat de recórrer a la divinitat per justificar-les.	• Sòcrates (s. V aC) • Plató (s. V – IV aC) • Aristòtil (s. IV aC) • Kant (s. XVIII)
L'EXPERIÈNCIA	És l'experiència la què ens diu que tots els humans cerquem el que és útil i la que justifica el principi d'utilitat segons el qual és correcte allò que promou el benestar del màxim nombre de persones. Segons Mill, aquest principi es pot fonamentar de forma inductiva, per acumulació d'experiències.	• J. Stuart Mill (s. XIX)
ELS SENTIMENTS	Segons l' <i>emotivisme moral</i> , ni Déu, l'existència del qual no podem assegurar, ni la raó humana, que raona només sobre judicis de fet, poden fonamentar les normes morals. El que anomenem bo moralment és l'acció que genera en nosaltres un <i>sentiment</i> d'aprovació i lloança.	• Hutcheson (s XVIII) • Hume (s. XVIII) • Ayer (s. XX)
LA SOCIETAT / LA TRADICIÓ	No és possible justificar les normes morals acceptades per un individu apel·lant a la divinitat ni a la raó. Allò que tenim per bo o dolent no és sinó el que en la tradició, la societat i l'entorn familiar en què ens hem educat és considerat com a bo o dolent. No hi ha una altra justificació superior.	• Freud (s. XIX- XX) • Durkheim (s. XIX)
LA SITUACIÓ IDEAL DE PARLA	Segons l' <i>ètica discursiva</i> existeix una justificació, si més no formal, per a les normes morals que vulguin ser acceptades. És la justificació que es deriva de una <i>situació ideal de parla</i> , pressuposada per l'existència mateixa del fet comunicatiu humà	• Apel (s. XX) • Habermas (s. XX-XXI)

6 UNA TEORIA SOBRE ELS ESTADIS DEL DESENVOLUPAMENT MORAL: KOHLBERG

Un altre dels elements a tenir present en el camp de l'ètica és l'estudi del desenvolupament dels valors morals al llarg del procés evolutiu personal en què els valors morals apareixen. Un dels estudiosos del tema, Lawrence Kohlberg, afirma que el desenvolupament moral dels humans passa per tres nivells: preconvencional, convencional i postconvencional, cadascú d'ells constituït per dos estadis. Gran part de les seves conclusions es van fonamentar en estudis fets en diferents cultures, com la nordamericana, la mexicana o la turca, de dilemes com el següent:

Abans de la Guerra Civil, teníem lleis que permetien l'esclavitud. Segons la llei, si s'escapava un esclau, s'havia de tornar al seu propietari, de la mateixa manera que un cavall que s'hagués escapat. Algunes persones que no creien en l'esclavitud, desobeïen la llei i amagaven els esclaus que havien fugit i els ajudaven a escapar. Obraven bé o obraven malament?

A partir de l'estudi de les respostes de persones de diferents edats, Kohlberg va establir els següents nivells i estadis de desenvolupament moral:

- **Nivell I: Premoral o preconvencional (de 4 a 10 anys):** En aquest nivell l'infant o l'individu no pren en consideració a la seva societat, ni entén les convencions. Les regles es perceben com quelcom d'extern. La motivació moral més important és evitar el càstig.
 - o **Estadi 1: Orientació al càstig i a l'obediència:** Es consideren dolentes certes accions perquè estan castigades, no per les seves característiques intrínseques.
 - o **Estadi 2: Hedonisme ingenu:** S'assumeixen les normes perquè respectar-les resulta profitós.
- **Nivell II: Convencional (de 10 a 13 anys):** En aquest nivell l'individu té un control intern de la conducta, però d'acord a allò que el grup o la societat considera moral.
 - o **Estadi 3: Aprovació dels altres:** Ens mou el desig d'agradar als altres (ser "bon noi" o "bona noia") i considerem correcte allò que el grup proper (familiars i amics) identifica com a tal.
 - o **Estadi 4: Sistema social i consciència:** S'assumeixen les normes perquè afavoreixen el bé comú o l'ordre social. Es vol preservar la llei i l'ordre d'una societat concreta sense qüestionar-se la seva justícia d'acord a principis superiors.
- **Nivell III: Autònom o postconvencional (a partir dels 13 anys):** En aquest nivell l'individu és capaç de donar raons per a acceptar o rebutjar les lleis de la pròpia societat. L'individu jutja les normes de la seva societat des d'una perspectiva universal, escull les regles i creu que són vàlides per a tots els éssers racionals s'atén als principis morals en els quals es basen les normes, més que a les normes mateixes tal com les entén l'autoritat o el grup.
 - o **Estadi 5: Orientació cap al consens social:** Es considera que cal contribuir a mantenir els drets fruit del consens social, com ara el dret a la vida o a la llibertat, encara que s'hagin de canviar algunes normes concretes. Encara no hi ha una consciència plena de la universalitat i la reversibilitat dels principis morals per a tots els éssers humans.
 - o **Estadi 6: Orientació per principis ètics universals:** Es considera que hi ha principis ètics universals (vàlids per a tots els éssers humans independentment de la seva situació) que estan per sobre de les convencionalitats socials que puguin estar vigents i a les quals cal enfrontar-se, fins i tot si això ens perjudica, si no els respecten: respecte necessari a la dignitat de tots els éssers humans, igualtat de drets, defensa de les llibertats bàsiques, etc.

Segons Kohlberg, aquest esquema evolutiu no té un caràcter estrictament lineal o irreversible, pot haver-hi (i és freqüent) regressions, és a dir, persones que havien

arribat a un estadi determinat i que, amb posterioritat, s'instal·len a un estadi inferior.

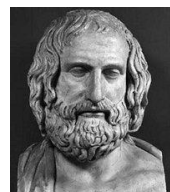
Estatdis del desenvolupament moral segons Kohlberg			
Nivell	Estadi	Característiques	Exemple
PRECONVENÇIONAL (4-10 ANYS)	Orientació al càstig i a l'obediència	Es consideren dolentes certes accions perquè estan castigades, no per les seves característiques intrínseques.	<i>Que l'esclau s'escapi i que un altre l'amagui està malament perquè et castiguen si ho fas.</i>
	Hedonisme ingenu	S'assumeixen les normes perquè respectar-les resulta profitós.	<i>És millor que l'esclau no s'escapi ni un altre l'amagui perquè així no es busquen problemes.</i>
CONVENÇIONAL (10-13 ANYS)	Aprovació dels altres	Ens mou el desig d'agradar als altres (ser "bon noi" o "bona noia") i considerem correcte allò que el grup proper (familiars i amics) identifica com a tal.	<i>Es millor no amagar un esclau perquè els altres no ho entendrien.</i>
	Sistema social i consciència	S'assumeixen les normes perquè afavoreixen el bé comú o l'ordre social. Es vol preservar la llei i l'ordre d'una societat concreta sense qüestionar-se la seva justícia d'acord a principis superiors.	<i>L'esclau no es pot escapar ni ningú altre el pot amagar: ho prohibeix la llei i, si no respectem la llei, regnaria el caos.</i>
POSTCONVENÇIONAL (13 ANYS...)	Orientació cap al consens social	Es considera que cal contribuir a mantenir els drets fruit del consens social, com ara el dret a la vida o a la llibertat, encara que s'hagin de canviar algunes normes concretes. Encara no hi ha una consciència plena de la universalitat i la reversibilitat dels principis morals per a tots els éssers humans.	<i>Ajudar a escapar un esclau seria correcte si això ajuda a canviar una llei injusta.</i>
	Orientació per principis ètics universals	Es considera que hi ha principis ètics universals (vàlids per a tots independentment de la seva situació) que estan per sobre de les convencionalitats socials que puguin estar vigents i a les quals cal enfrontar-se, fins i tot si això ens perjudica, si no els respecten: respecte necessari a la dignitat de tots els éssers humans, igualtat de drets, defensa de les llibertats bàsiques, etc.	<i>Encara que hagués d'anar a presó, hauria d'amagar l'esclau que fuig perquè una llei que permet l'esclavatge i no respecta la dignitat humana, no mereix ser respectada.</i>

7 PRINCIPALS TEORIES ÈTIQUES

Al llarg de la història del pensament occidental hi ha hagut nombroses concepcions filosòfiques sobre el fet moral. Algunes de les més importants i destacades són les següents:

- **El relativisme moral dels sofistes (s. V a.C.)**

Els sofistes, filòsofs i mestres ambulants de retòrica de l'antiga Grècia que havien conegut diferents polis i cultures, com ara Protàgores d'Abdera, van ser els primers en defensar el que s'anomena relativisme moral, és a dir, la idea que els valors morals són relatius a la cultura a la que es viu i que no es pot establir de forma absoluta un criteri moral vàlid per a totes les persones i per a totes les cultures. Per als sofistes, davant la pluralitat de maneres en què els humans organitzen les seves societats, no hi pot haver un model fix de moral. Protàgores afirma que l'ésser humà és la mesura de totes les coses, és a dir, cadascú i cada comunitat tenen una idea de quin és el model moral adequat. Així, per als sofistes, les creences morals són merament convencionals, no tenen res de permanent ni d'essencial, sinó que són només acords humans.

- **L'universalisme moral i l'intel·lectualisme de Sòcrates (s. V a.C.)**

Amb un tarannà molt diferent que els sofistes, Sòcrates, coetani d'ells, rebutjà el seu relativisme moral. Sòcrates va ser defensor d'allò que podríem anomenar **universalisme moral**. Segons Sòcrates podem arribar a establir principis morals que tinguin validesa universal, encara que alguns no estiguin disposats a acceptar-ho. Per a ell, per exemple, sempre serà més desitjable moralment patir una injustícia que cometre-la. És possible que alguns no ho reconeixin, perquè posin el seu interès per damunt de la virtut, però això no treu que es tracti d'una afirmació moral vàlida intemporalment i universalment... si raonen adequadament.

D'altra banda, Sòcrates ha passat a la història de l'ètica per ser el defensor de l'anomenat **intel·lectualisme moral**. Segons Sòcrates, només sabent què és la justícia es pot ser just, només sabent què és el bo es pot obrar bé, és a dir, la virtut s'identifica amb el saber. Ser virtuós consisteix a realitzar el bé, i ningú, diu Sòcrates, fa el mal volent, perquè de la injustícia es deriven els mals i ningú no vol per a ell mateix el pitjor. Obrar malament és fruit de la ignorància i, conseqüentment, quan es coneix què és el bo, necessàriament es fa. I, davant del cas hipotètic que algú obrés malament volent, Sòcrates contestarà que tal subjecte no sabia realment que obrava malament, per més que pensés que ho sabia: d'haver sabut els perjudicis que comporta per a la seva vida aquesta actuació, no podria haver obrat malament.

Per a Sòcrates, tots els éssers humans poden, a través de la raó, conèixer què és la justícia i el bé; la funció del mestre és ajudar la persona mitjançant el diàleg, a reconèixer la virtut; el pas posterior serà practicar-la.

- **L'objectivisme i l'universalisme moral de Plató (s. V-IV a.C.)**

Plató va ser el deixeble més important de Sòcrates. Pensava que una de les més nobles finalitats de la filosofia era arribar al coneixement de Bé, d'allò que fa que totes les accions que diem bones siguin bones. Per a Plató no és cert, com deien els sofistes que hi hagi tantes concepcions del bé moral com persones o com cultures. El Bé, per a ell, és únic, i es pot arribar a conèixer mitjançant la raó. Les diferents i múltiples opinions sobre el que és bo no deixen de ser això, meres opinions. Només algunes persones que han progressat en l'ús de la raó, els filòsofs, poden arribar a conèixer l'autèntic bé. La resta, només tenen opinions no fonamentades del Bé. D'aquesta forma, Plató entén que els valors morals tenen objectivitat, són objectius, no són meres opinions subjectives, ni valors relatius a les diferents cultures.

- **L'ètica teleològica i eudemonista d'Aristòtil (s. IV a.C.)**

Aristòtil, principal deixeble de Plató, inicia el que s'anomena ètica teleològica. Aristòtil afirma que totes les decisions que prenem i les accions que realitzem els éssers humans tenen una perspectiva teleològica, és a dir, estan orientades a un fi [*telos*, en grec], a un bé que es persegueix. La finalitat de totes les accions humanes és, segons Aristòtil, la felicitat [*eudaimonia*, en grec]. És aquest el bé suprem de l'ésser humà, ja que la felicitat la busquem per si mateixa i no com a mitjà per a cap altre fi. La felicitat és, per tant, el fi últim de les nostres vides.

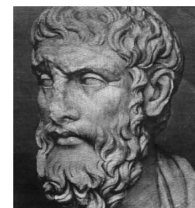
El problema, però, com plantejarà Aristòtil, resideix a esbrinar en què consisteix i com s'aconsegueix la felicitat. Per a uns, ve donada pel plaer; per a uns altres, per les riqueses; per a uns altres, per la fama i l'èxit. Segons Aristòtil, tots ells s'equivoquen, i encara que és cert que sense cert nivell de riqueses, de plaers i d'èxits, no es pot ser feliç, la veritat és que cap aquestes tres coses no constitueixen de per si mateixa la felicitat. És evident que no per posseir béns materials la gent és més feliç. Un exemple d'això ho tenim en persones adinerades i famoses que han arribat a la desgràcia i fins i tot al suïcidi per no ser feliços. Per a Aristòtil la felicitat vindrà donada per la pràctica del que ell anomena virtut [*areté*], que consistirà en l'hàbit d'actuar d'acord a la raó escollint el terme mig entre dues actituds morals extremes i oposades, l'una per excés i, l'altra, per defecte. Per tant, la virtut consisteix en trobar el terme mig entre les dues. És això el que ens apropa a la felicitat i, per tant, les accions morals són aquelles que van en aquest direcció.

“Quin és el bé suprem de tots els que podem assolir per mitjà de l'acció? Gairebé tothom està d'acord pel que fa al seu nom, ja que tant la gent com les persones cultivades diuen que és la felicitat [*eudaimonia*] i admeten que viure bé i obrar bé és el mateix que ser feliç.”

ARISTÒTIL, *Ètica a Nicòmac*

- **L'ètica teleològica i hedonista d'Epicur (s. IV-III a.C.)**

Epicur afirma, a l'igual que Aristòtil que totes les accions humanes tenen com a finalitat última l'assoliment de la felicitat. Per a Epicur la felicitat consisteix en el plaer [**hedoné**, en grec]. Epicur, però, no identifica aquest plaer amb el mer gaudi sensual, sinó més aviat amb la tranquil·litat de l'ànima i l'absència de dolor, que són els que ens poden garantir un gaudi serè i durador. La seva doctrina s'encamina a mostrar com es pot arribar a un estat en el qual no es tinguin dolors, ni penes, ni temors, ni preocupacions. D'aquest estat en diu *ataràxia*. La felicitat s'assoleix, en aquest sentit, quan desterrem de la nostra vida els temors (com la por a la mort o a allò que ens pugui passar en el futur) i les preocupacions i gaudim de plaers com l'amistat. El propi Epicur expressa així el principal element de la seva doctrina ètica:

"Quan diem que el plaer és el fi no ens referim als plaers dels dissoluts o als que es donen al goig, com creuen alguns que desconeixen o no estan d'acord o malinterpreten la nostra doctrina, sinó a l'alliberament de dolor en el cos [*aponia*] i de torbació en l'ànima [*ataraxia*]. Car ni convits ni orgies constants ni gaudir de nois ni de dones ni de peixos ni de la resta de les coses que ofereix una taula luxosa engendren una vida feliç, sinó un càlcul prudent que investigui les causes de tota elecció i rebusci i dissipï les falses opinions de les quals neix la més gran torbació que s'apodera de l'ànima."

EPICUR, *Carta a Meneceu*

- **L'ètica de Sant Tomàs d'Aquino (s. XIII): el jusnaturalisme cristià.**

Sant Tomàs d'Aquino (1226-1274) és considerat el principal filòsof cristià medieval. Segons Sant Tomàs, Déu ha establert una llei eterna, per la qual ha ordenat la natura i la realitat humana. En aquest sentit, l'ésser humà pot accedir mitjançant la seva raó a les normes morals que Déu ha instaurat com a pròpies dels humans. Aquestes normes formen el que Sant Tomàs anomena **lleï natural**, -d'aquí el nom de *jusnaturalisme*- que és universal (vàlida per a tots els humans), i immutable (no està sotmesa a canvis culturals i d'època): fer el bé i evitar el mal, conservar la vida (no matar), mantenir la veracitat (no mentir), etc.

"La llei natural, quant als primers principis comuns, és la mateixa per a tots els homes, tant per la rectitud de la seva intel·ligència com pel coneixement d'aquesta intel·ligència."

Sant Tomàs d'AQUINO, *Summa teològica*

- **L'emotivisme moral de David Hume (s. XVIII).**

David Hume va ser un dels grans innovadors en l'ètica moderna. Segons Hume, la moral, els judicis morals, no es fonamenten ni en la divinitat (segons ell no podem demostrar que existeixi Déu), ni en l'experiència (del coneixement del que la realitat és no es pot inferir o deduir el que la realitat hagi de ser) ni en la raó (no és una qüestió com "dos i dos són quatre": si es

derivessin de la raó, tenint present que tots els éssers humans som racionals, tots tindríem els mateixos principis morals; i no és el cas). Per a David Hume, el fonament de la moral és el **sentiment**. D'aquí que la seva doctrina s'anomeni **emotivisme moral**. Segons Hume, allò que anomenem *bo* no és sinó allò que ens genera un sentiment d'aprovació i grat i el que anomenem *dolent* és el que ens genera un sentiment de desaprovació i rebuig, de desgrat. És a dir, els sentiments de simpatia són l'origen de les nostres idees morals. Hume defineix, per tant, la virtut com "tota acció o qualitat mental que dóna a l'espectador el sentiment plaent d'aprovació" i al vici com el contrari. La bondat o la maldat no són propietats que descriuen qualitats de les coses o de les accions, sinó expressió dels nostres sentiments subjectius sobre aquestes coses o accions. Això sí, encara que els sentiments morals d'aprovació o reprovació d'una conducta són subjectius, no per això són arbitraris. Els humans considerem bones les conductes que són útils per al benestar de la comunitat. La utilitat és, doncs, per a Hume, la base de virtuts socials com ara la justícia o la benevolència i l'humanitarisme.

El següent text de Hume por il·lustrar el seu emotivisme moral:

La hipòtesi que abracem és simple. Sosté que la moralitat ve determinada pel sentiment. Defineix la virtut així: qualsevol acció mental o qualitat que dóna a un espectador l'agradable sentiment d'aprovació; i vici és el contrari d'això [...]."

David HUME, *Investigació sobre els principis de la moral*, apèndix I)

El següent text de Hume por il·lustrar el seu utilitarisme moral:

"Sembla un fet que la circumstància de la utilitat és una font de lloança i d'aprovació, que és una cosa a la qual s'apel·la constantment en totes les decisions relacionades amb el mèrit i el demèrit de les accions, que és l'única font d'aquest gran respecte que prestem a la justícia, a la fidelitat, a l'honor, a la lleialtat i a la castedat; que és inseparable de tota la resta de virtuts socials, com ara l'humanitarisme, la generositat, la caritat, l'afabilitat, la indulgència, la llàstima i la moderació; i, en una paraula, que és el fonament principal de la moralitat que es refereix al gènere humà i al nostre proïsme."

David HUME, *Investigació sobre els principis de la moral*, apèndix I

- **L'ètica deontològica de Kant (s. XVIII)**

Immanuel Kant va ser, potser el filòsof que més va teoritzar sobre la moral. La seva orientació ètica s'allunya de les ètiques teleològiques (enfocades a les conseqüències de les accions). Ell fonamenta una ètica dels principis, una ètica del deure o **deontològica**. Per a Kant el valor de les accions morals no es fonamenta en la seva utilitat, sinó el respecte al deure. Qualsevol acció que es faci pensant en el benefici que aquesta ens reportarà manca de valor moral. Només tenen valor moral les accions que es fan per respecte al deure.

D'altra banda Kant va formular els requisits que ha de tenir qualsevol acció que es vulgui considerar moral. A més de realitzar-se sense interès, una acció moral ha de ser universalitzable (s'ha de poder desitjar que tothom pugui fer-la en les

mateixes circumstàncies) i ha de respectar la dignitat humana (mai ha de permetre la utilització de qualsevol altre ésser humà com a un simple instrument). Per a Kant, aquestes exigències s'expressen en forma d'*imperatius categòrics*:

"L'imperatiu universal del deure pot formular-se: actua com si la màxima de la teva acció hagués de tornar-se, per la teva voluntat, llei universal de la naturalesa."

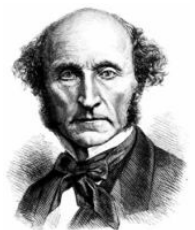
"L'imperatiu pràctic serà com segueix: actua de manera que utilitzis la humanitat, tant en la teva persona com en la persona de qualsevol altre, sempre com a un fi al mateix temps i mai només com a un mitjà."

Immanuel KANT, *Fonamentació de la metafísica dels costums*

Kant és, potser, el filòsof que va aprofundir de forma més clara sobre el paper de la raó en la moral. De fet per a Kant, la llei moral que els humans trobem en nosaltres i que ens empeny al bé moral no és sinó la concreció pràctica de la raó. Ser morals és, per a Kant, ser racionals, dirigir la nostra conducta per les indicacions de la nostra pròpia raó, més que per altres indicatius externs, com la tradició o els manaments religiosos dictats per altres i no assumits com a propis.

- **L'utilitarisme social de John Stuart Mill (s. XIX)**

Seguint els passos d'Aristòtil i d'Epicur (ètiques teleològiques i eudemòniques), John Stuart Mill creu que la promoció de la felicitat és, en última instància, el criteri per determinar la moralitat de les nostres accions. Així, Mill formula l'anomenat **principi d'utilitat**, segons el qual "les accions són correctes [*right*] en la mesura que tendeixen a promoure la felicitat, incorrectes [*wrong*] en tant que tendeixen a produir l'oposat a la felicitat". Aquesta felicitat a la qual es refereix Mill té un caire hedonista; és, segons les seves pròpies paraules, "plaer i absència de dolor". Aquest plaer associat a la felicitat, però, és preferentment un plaer més mental i intel·lectual, que no pas sensual; i, d'altra banda, segons l'anomenat pel propi Mill **principi de la major felicitat** l'ideal de la màxima felicitat no és la felicitat que afecta l'individu, una felicitat egoista, sinó la que afecta el nombre més gran de persones, la que genera "major quantitat total de felicitat". Així, doncs, l'utilitarisme de Mill és un utilitarisme social, en el qual la finalitat última transcendeix l'individu i cerca la felicitat col·lectiva (del major nombre). El sacrifici personal (com ara la contribució social a través dels impostos) en pro de la felicitat de la comunitat és una acció moral.

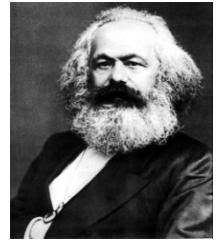

"El credo que accepta com a fonament de la moral la Utilitat, o el Principi de la major Felicitat, manté que les accions són correctes en la mesura que tendeixen a promoure la felicitat, i incorrectes quan tendeixen a produir el contrari a la felicitat. Per felicitat s'entén el plaer i l'absència de dolor; per infelicitat el dolor i la falta de plaer."

John Stuart MILL, *Utilitarisme*

- **El caràcter encobridor de la moral segons Karl Marx (s. XIX)**

Marx va ser un dels anomenats, juntament amb Nietzsche i Freud, “mestres de la sospita”, és a dir, un grup de filòsofs que va criticar durament els elements negatius que amagaven les formes més elevades de la cultura occidental, com ara la moral. Per a Marx, les idees morals intenten presentar-se com a veritats intemporals, eternes i universalment vàlides (com manté l'objectivisme moral), desproveïdes de tot lligam amb els interessos materials. Una anàlisi, però, de les normes morals segons les èpoques en que es donen, ens permet veure que, en última instància, les idees morals són idees que sorgeixen lligades a una determinada situació socioeconòmica i, per tant, manquen de validesa universal. Així en l'època esclavista, les principals doctrines ètiques i morals (Sòcrates, Plató i Aristòtil) que es van donar, van trobar l'esclavitud perfectament compatible amb els més alts principis morals. Les idees morals dominants de la societat burgesa són, per a Marx, un altre clar exemple del caràcter encobridor d'una dominació econòmica. En un sistema en què el poder econòmic recau en aquells que posseeixen els bens materials, no ha d'estranyar que un dels principis morals que es promulguen com inalienables, com universalment vàlids, sigui precisament el del dret a la propietat. Marx denunciarà, doncs, l'intent de presentar la moral com un producte espiritual aliè a les realitats materials.

“Cada nova classe que passa a ocupar el lloc de la que va dominar abans d'ella es veu obligada, per poder treure endavant els fins que persegueix, a presentar el seu propi interès com a interès comú de tots els membres de la societat, és a dir, expressant això mateix en termes ideals, a imprimir a les seves idees la forma d'allò general, a presentar aquestes idees com les úniques racionals i dotades de vigència absoluta.”

Karl MARX, *La ideologia alemanya*

- **L'ètica vitalista de Friedrich Nietzsche (s. XIX)**

Friedrich Nietzsche va ser el màxim defensor d'una ètica vitalista en contraposició a la moral judeocristiana vigent en Occident. La concepció tradicional d'un sistema moral uniforme, universal i absolut va ser rebutjada per Nietzsche. Per a Nietzsche la moral occidental és antinatural o contranatural, ja que imposa lleis i restriccions que atempten contra els instints primordials de la vida en pro d'un més enllà, d'un món inexistent, al seu parer. Segons Nietzsche, si analitzem la història de l'ésser humà, podem observar l'existència de dos tipus de morals: una moral aristocràtica que afirma la vida, i una moral d'esclaus, o moral del ramat, que nega la vida:

- o **Moral aristocràtica**, una moral sorgida entre els pobles primigenis, cavalleresca i aristocràtica, pròpia d'esperits elevats, dels forts, dels valents, dels autosuficients; una moral que estima la vida, el poder, la grandesa i el plaer; una moral afirmativa, creadora de valors i exempta de sentiments negatius com la humilitat, el sacrifici, la compassió, el ressentiment, la venjança, etc... Amb aquesta moral s'identifiquen els individus que pel seu

caràcter "aristocràtic" estan preparats per al poder i per a la vida. Aquest tipus superior d'home crea els seus propis valors partint de l'abundància de la seva vida i energia.

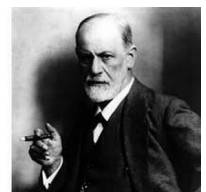
- o **Moral d'esclaus**, una moral, per la seva banda, sorgida amb el platonisme i el cristianisme, una moral dels dèbils i desvalguts que s'agrupen en ramat per a subvertir els valors de la vida, els aristocràtics. Així, en aquesta moral el bo és el que afavoreix el feble i disminueix la potència del naturalment fort. Qualitats tals com la bondat, la humilitat, el dolor, la compassió, la resignació, la paciència, la misericòrdia, el sacrifici, etc., que en èpoques primigènies eren rebutjades per representar allò dèbil, ara, en la moral d'esclaus són exaltades com a virtuts, i els individus forts i independents són considerats perillosos i per tant com a "dolents". La moral d'esclaus és, doncs, una moral del ramat, dels que, per no ser nobles, intenten imposar els seus valors unint-se entre si. Les seves valoracions morals són l'expressió de les necessitats del ramat.

"En la meua peregrinació a través de les nombroses morals, més delicades i més matusseres, que fins ara han dominat i continuen dominant la terra, he trobat certs trets que es repeteixen junts i que es col·liquen entre si de manera regular: fins que a la fi se m'han revelat dos tipus bàsics, i s'ha posat de relleu una diferència fonamental. Hi ha una moral dels senyors i una moral d'esclaus. [...] Les diferenciacions morals dels valors han sorgit o bé d'entre una espècie dominant, la qual va adquirir consciència, amb un sentiment de benestar, de la seva diferència enfront l'espècie dominada, o bé d'entre els dominats, els esclaus i els subordinats de tot grau".

Friedrich NIETZSCHE, *Genealogia de la moral*

- **La interpretació psicoanalítica de la moral: Freud (s. XX)**

La interpretació que Freud fa de la moral occidental és un dels factors que fan d'ell un dels anomenats *mestres de la sospita*. Com en el cas de Nietzsche i de Marx, Freud opina que els valors morals no són pas la màxima expressió de la racionalitat humana, tal com s'havia mantingut en la tradició filosòfica occidental (Plató, Aristòtil, Kant), sinó que amaguen darrera seu conflictes pulsionals d'arrel clarament material.

Segons Freud, les normes morals no es troben entre els principis que regeixen la conducta en l'inici de la nostra vida. El nen actua mogut pel principi de plaer, regit per l'allò inconscient i les seves pulsions sexuals. Només posteriorment apareixen en la vida psíquica del nen els denominats valors morals, que, segons Freud, no són més que la interiorització de les normes externes, imposades pels pares i per la societat. Així, doncs, no pot dir-se que per a Freud els valors morals siguin bons en si, com passava en la tradició filosòfica occidental, sinó que són un instrument que, malgrat que a primera vista van en contra de les pulsions, hi estan al servei de la seva realització, fan possible la seva realització, encara que sigui dins de les restriccions del que admet la societat. El fonament de la moral seria, doncs, l'interès, per a Freud.

La repressió excessiva que alguns principis morals exerceixen sobre les pulsions i les seves exigències massa estrictes (del *superjò*) pot donar lloc a una malaltia

mental com la neurosi. En aquest sentit, Freud va advertir contra els codis morals, com el que estava vigent en la Viena de la seva època, que són essencialment restrictius amb els impulsos instintius.

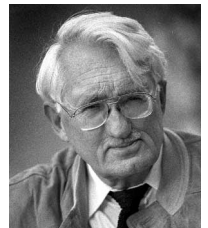
"Un dels trets característics de la nostra evolució consisteix en la transformació progressiva de la coerció externa en coerció interna mitjançant l'acció d'una especial instància psíquica de l'home, el superjò, que va acollint la coerció interna entre els seus manaments.

En tot nen podem observar el procés d'aquesta transformació, que és la que fa d'ell un ser moral i social. Aquest enfortiment del superjò és un dels factors culturals psicològics més valuosos. Aquells individus en els quals ha tingut efecte cessen de ser adversaris de la civilització i es converteixen en els seus substrats més fermes. Quant major sigui el seu nombre en un sector de la cultura, més segura s'hi trobarà aquesta i més aviat podrà prescindir dels mitjans externs de coerció".

Sigmund FREUD, *L'avenir d'une illusion*

- **L'ètica discursiva de Jürgen Habermas (s. XX-XXI)**

Segons Habermas, la pròpia constitució comunicativa humana pressuposa una situació ideal de diàleg que implica certs requisits, com ara la igualtat de drets i oportunitats de tothom a participar en el debat, la simetria de situacions comunicatives i la no coacció de cap de les parts, la recerca del consens com a via prioritària de la resolució de conflictes, etc.

D'aquesta manera, existeix un criteri per establir la moralitat d'una norma: el fet que sigui vàlida per a tota la comunitat de parlants lliure i racional. Tot i que presenta només un criteri ètic formal, valors com la igualtat, la llibertat, el respecte als altres, la no coacció ni agressió, són valors afirmats com a universals per aquesta ètica.

"Únicament poden aspirar a la validesa aquelles normes que aconsegueixen (o poden aconseguir) l'aprovació de tots els participants en tant que participants d'un discurs pràctic."

Jürgen HABERMAS, *Consciència moral i acció comunicativa*

Taula dels diferents sistemes ètics		
Sistema ètic	Representants	Principals afirmacions
Relativisme moral	Sofistes	No hi ha normes morals vàlides per a tothom, cada individu o cada cultura tenen els seus valors, que són els bons per a ells.
Universalisme i intel·lectualisme moral	Sòcrates	Allò que està bé o malament no depèn de cada individu o cultura, es pot raonar i és vàlid per a tots (universalisme). Per a fer el bé, s'ha de conèixer i, una vegada conegut, no es pot no fer, és a dir, ningú fa el mal volent (intel·lectualisme moral).
Universalisme i objectivisme antic	Plató	El Bé és únic i el mateix per a tots. Només mitjançant un ús adequat de la raó es pot arribar a conèixer. Una vegada conegut cal que l'ésser humà adreci totes les seves accions cap a ell.
Eudemonisme	Aristòtil	La finalitat de totes les nostres actes és aconseguir la felicitat, que és el bé suprem. Aquesta només es pot aconseguir, però, mitjançant la pràctica de la virtut.
Hedonisme	Epicur	La finalitat de totes les nostres actes és aconseguir la felicitat, que és el bé suprem. Aquesta només es pot aconseguir, però, mitjançant la recerca del plaer, entès com a absència de dolor i com a impertorbabilitat de l'ànima.
Jusnaturalisme cristià	St. Tomàs d'Aquino	Cal seguir les normes morals (lleï natural) que es deriven de la llei eterna promulgada per Déu en crear el món. Són normes que tenen validesa per a tots, perquè Déu les ha vinculat a la naturalesa humana.
Emotivisme moral	Hume	Les accions que anomenem bones moralment són aquelles que generen en nosaltres un sentiment d'aprovació. Aquest sentiment ve generat per la utilitat a la humanitat que reporten aquestes accions.
Ètica deontològica	Kant	Només tenen vàlua moral les accions que es fan per respecte al deure. Tota norma que vulgui ser moral haurà de poder ser universalitzable i assegurar el tractament de qualsevol ésser humà com un fi en si mateix i no només com a un mitjà.
Utilitarisme social	J. Stuart Mill	Les accions que podem considerar com a morals són aquelles que promouen la felicitat del nombre més gran de persones.
Crítica marxista de la moral	Marx	Al llarg de la història els valors morals imperants en una societat han estat valors que, sota l'aparença de la més alta espiritualitat fonamentada en Déu o la raó, encobrien interessos econòmics de la classe social dominant.
Ètica vitalisme	Nietzsche	Els valors morals vigents en la cultura occidental són contraris a la vida i cal reafirmar els valors de les morals aristocràtiques.
Crítica psicoanalista de la moral	Freud	Els valors morals vigents en la cultura occidental són la interiorització de normes socials externes repressores dels instints per tal d'assegurar la convivència civilitzada.
Ètica del discurs	Habermas	El fet comunicatiu humà pressuposa la legitimació d'aquelles normes que són fruit del consens i asseguruen la universalitat, la igualtat d'oportunitats de tots, així com els principis de llibertat i participació.